

פרק ג'
התנהגות צרכן

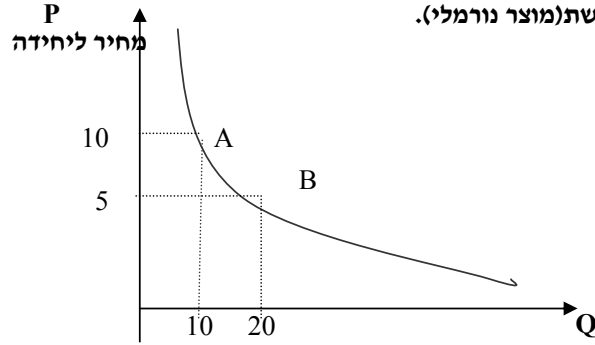
פרק 3: תחרות משוכללת: התנהגות צרכן

זנקצית הביקוש(עקומת הביקוש)

מתארת את הקשר שבין כמות מבוקשת לבין מחיר השוק. שיפועה השלילי של עקומת הביקוש ממחיש את הקשר ההפוך הקיים בדרך כלל בין הכמות המבוקשת ממצד אחד לבין מחיר השוק שלו. (ירידה במחיר השוק של מוצר תגרום לעליה בכמות המבוקשת שלו)

שינויים על עקומת הביקוש

ירידה במחיר תגרום לעליית הכמות המבוקשת (מוצר נורמלי).
עליה במחיר תגרום לירידת הכמות המבוקשת(מוצר נורמלי).

כמות מבוקשת ממוצר

לדוגמא: במחיר של 10 ₪ הכמות המבוקשת תהייה 10 יחידות מוצר.
ירידה במחיר ל- 5 ₪ תגדיל את הכמות המבוקשת ל- 20 יחידות.

*אנו רואים תזוזה מנקודה a לנקודה b (תזוזה על העקומה)

סוגי מוצרים

מוצר נורמלי

מוצרים אשר : א) עליה בהכנסת הצרכנים תגרום להגדלת הכמות המבוקשת מהם.
ב) ירידה בהכנסת הצרכנים תגרום להקטנת הכמות המבוקשת מהם.

מוצר נחות

מוצרים אשר : א) עליה בהכנסת הצרכנים תגרום להקטנת הכמות המבוקשת מהם.
ב) ירידה בהכנסת הצרכנים תגרום להגדלת הכמות המבוקשת מהם.

מוצר משלים

מוצר שצריכים אותו כדי להשתמש במוצר המקורי,
בגון : סרט צילום למצלמה,
דלק למכונית.

קישורן בביקוש למוצר המקורי יגרום לקישורן בביקוש למוצר המשלים.
גידול בביקוש למוצר המקורי יגרום לגידול בביקוש למוצר המשלים.

מוצר תחליפי

מוצר שיכול להוות תחליף למוצר המקורי,
בגון : מונית לעומת אוטובוס,
מכונית יפנית לעומת מכונית ארופאית.

שינוי במחיר המוצר המקורי ישנה את הכמות מהתחליפי ביחס הפוך.

לדוגמא : א) אם מחיר המכוניות האירופאיות יעלה יקנו פחות מכוניות אירופאיות
ויותר מכוניות יפניות.

מוצר גיפן

מצב נדיר מאוד
מוצר שירידה במחירו תגרום לירידה בכמות המבוקשת ממנו,
והפך עליה במחירו תגרום לעליה בכמות המבוקשת ממנו.

גמישות הביקוש

גמישות הביקוש נמדדת ביחס שבין אחוז השינוי בכמות המבוקשת לבין אחוז השינוי במחיר השוק.

$$\eta = \frac{\left[\frac{\text{השינוי בכמות המבוקשת}}{\text{כמות מבוקשת ממוצעת}} \right]}{\left[\frac{\text{השינוי במחיר השוק}}{\text{מחיר ממוצע}} \right]}$$

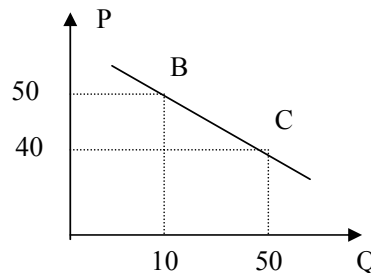
ערכה של גמישות הביקוש נע בין אפס לאינסוף, ככל שהערך גבוה יותר הביקוש למוצר גמיש יותר, וככל שערכה של גמישות הביקוש נמוך יותר, הביקוש למוצר גמיש פחות, ובמילים אחרות קשיח יותר. כאשר ערכה של גמישות הביקוש הוא אינסוף אזי הביקוש גמיש לחלוטין. כאשר ערכה של גמישות הביקוש הוא אפס, אזי הביקוש קשיח לחלוטין, וכאשר ערכה של גמישות הביקוש הוא 1, גמישות הביקוש היא יחידתית.

ביקוש גמיש

מצב שבו הביקוש למוצר רגיש לשינויים במחיר השוק, כך שאם מחיר המוצר יעלה הצרכן יקטין את הצריכה עד כדי ירידה בהוצאות על אותו מוצר. לעומת זאת אם המחיר ירד, הצרכן יגדיל את הצריכה, עד כדי עליה בהוצאות על אותו מוצר. מצב כזה ניתן לראות בשוק העגבניות, כאשר המחיר עולה מוכרי הפלאפל והשווארמה עושים סלט כמעט ללא עגבניות. בדרך כלל כאשר הביקוש גמיש למוצר מסוים, זה מעיד על כך שיש לו תחליף. כאשר הביקוש למוצר מסוים גמיש ערכה של גמישות הביקוש יהיה גדול מ-1. אם ערכה של גמישות הביקוש הוא אינסוף, אזי הביקוש הוא גמיש לחלוטין, מצב המעיד על כך שהצרכן מוכן לקנות במחיר מסוים את כל המוצרים שהיצרן יהיה מוכן למכור, אולם לא יהיה מוכן לשלם מחיר גבוה יותר. ערכה של גמישות הביקוש מעיד על היחס שבין אחוז השינוי בכמות המבוקשת, לבין אחוז השינוי במחיר השוק. כיוון שערך גמישות הביקוש גדול מ-1 הביקוש גמיש, אזי: עליה במחיר השוק באחוז אחד, תגרום לירידה בכמות המבוקשת ביותר מאחוז אחד, ולכן הוצאות הצרכנים יקטנו. לעומת זאת ירידה במחיר השוק באחוז אחד, תגרום לגידול בכמות המבוקשת ביותר מאחוז אחד, ולכן הוצאות הצרכנים יגדלו.

תרגיל דוגמה:

חשב את גמישות הביקוש בין A ל-B.

גמישות הביקוש בין A ל-B :

$$\eta = \frac{\left(\frac{40}{30} \right)}{\left(\frac{10}{45} \right)} = 6$$

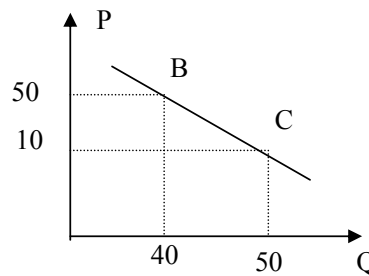
ערכה של גמישות הביקוש הוא 6, כיוון שערך זה גדול מ-1 אזי הביקוש למוצר גמיש. הערך 6 מעיד על כך שאם מחיר המוצר יקטן באחוז אחד, אזי הכמות המבוקשת תגדל ב-6%. לעומת זאת אם מחיר המוצר יגדל באחוז אחד, הכמות המבוקשת תקטן ב-6%.

ביקוש קשיח

מצב שבו הביקוש למוצר בעל רגישות נמוכה לשינויים במחיר השוק, כך שאם מחיר המוצר יעלה הצרכן יקטין את הצריכה במידה כל כך מועטה כך שעדיין בסה"כ ההוצאות על אותו מוצר תגדלנה. לעומת זאת אם המחיר ירד, הצרכן יגדיל את הצריכה במידה כל כך מועטה, כך שבסה"כ תהיה ירידה בהוצאות על אותו מוצר. מצב כזה ניתן לראות בשוק הסיגריות, כאשר המחיר עולה המעשנים כמעט שאינם מפחיתים בעישון, כך שבסה"כ ההוצאות שלהם על סיגריות גדלות. אולם אם המחירים ירדו המעשנים כמעט שלא יגדילו את צריכת הסיגריות ולכן הוצאותיהם תפחתנה. בדרך כלל כאשר הביקוש קשיח למוצר מסוים, זה מעיד על כך שאין לו תחליף טוב, שהמוצר חשוב לצרכן וקשה לו לוותר עליו. כאשר הביקוש למוצר מסוים קשיח ערכה של גמישות הביקוש יהיה קטן מ-1. אם ערכה של גמישות הביקוש הוא אפס, אזי הביקוש הוא קשיח לחלוטין, מצב המעיד על כך שהצרכן מוכן לקנות כמות מסוימת בכל מחיר (לדוגמה: זרופות), אולם לא ישנה את צריכתו כלל בעקבות שינויים במחיר. ערכה של גמישות הביקוש מעיד על היחס שבין אחוז השינוי בכמות המבוקשת, לבין אחוז השינוי במחיר השוק. כיוון שערך גמישות הביקוש קטן מ-1 הביקוש קשיח, אזי: עליה במחיר השוק באחוז אחד, תגרום לירידה בכמות המבוקשת בפחות מאחוז אחד, ולכן הוצאות הצרכנים יגדלו. לעומת זאת ירידה במחיר השוק באחוז אחד, תגרום לגידול בכמות המבוקשת בפחות מאחוז אחד, ולכן הוצאות הצרכנים יקטנו.

זרגיל דוגמה:

חשב את גמישות הביקוש בין A ל-B.

גמישות הביקוש בין A ל-B :

$$\eta = \frac{\left(\frac{10}{45}\right)}{\left(\frac{40}{30}\right)} = \frac{1}{6}$$

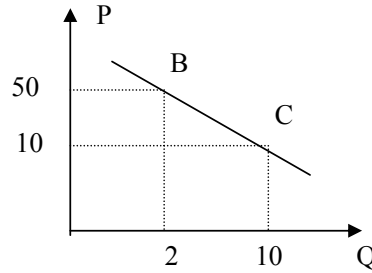
ערכה של גמישות הביקוש הוא 1/6, כיוון שערך זה קטן מ-1 אזי הביקוש למוצר קשיח. הערך 1/6 מעיד על כך שאם מחיר המוצר יקטן באחוז אחד, אזי הכמות המבוקשת תגדל ב-1/6%. לעומת זאת אם מחיר המוצר יגדל באחוז אחד, הכמות המבוקשת תקטן ב-1/6%.

גמישות יחידתית

מצב שבו הביקוש למוצר רגיש לשינויים במחיר השוק במידה כזו שאם מחיר המוצר יעלה באחוז אחד הצרכן יקטין את הצריכה באחוז אחד. לעומת זאת אם המחיר ירד באחוז אחד, הצרכן יגדיל את הצריכה, באחוז אחד. במצב זה הוצאות הצרכנים אינן משתנות עם שינויים במחיר השוק של המוצר. מצב כזה הוא מצב שבו לדוגמה הצרכן מחליט שהוא מקציב לצורך חופשות בארץ 3000 ש"ח בשנה, אם מחירי החופשות ירד, הצרכנים יצאו ליותר חופשות, אולם לא יוציאו יותר מ-3000 ש"ח. אם מחיר החופשות יעלה הצרכן יצא לפחות חופשות אולם לא יוציא פחות מ-3000 ש"ח. כאשר הביקוש למוצר מסוים הוא בעל גמישות יחידתית, ערכה של גמישות הביקוש יהיה בדיוק -1

תרגיל דוגמה:

חשב את גמישות הביקוש בין A ל-B.

גמישות הביקוש בין A ל-B :

$$\eta = \frac{\left(\frac{8}{6}\right)}{\left(\frac{40}{30}\right)} = 1$$

ערכה של גמישות הביקוש הוא -1 ולכן זוהי גמישות יחידתית. הערך 1 מעיד על כך שאם מחיר המוצר יקטן באחוז אחד, אזי הכמות המבוקשת תגדל ב-1%. לעומת זאת אם מחיר המוצר יגדל באחוז אחד, הכמות המבוקשת תקטן ב-1%.

חוקים גמישות הביקוש

מוצר גמיש: ($\eta > 1$ אינסוף)

- (א) עליה במחיר המוצר – ירידה בהוצאות הצרכנים – ירידה בהכנסות היצרנים.
- (ב) ירידה במחיר המוצר – עליה בהוצאות הצרכנים – עליה בהכנסות היצרנים.

מוצר קשיח: ($0 < \eta < 1$)

- (ג) עליה במחיר המוצר – עליה בהוצאות הצרכנים – עליה בהכנסות היצרנים.
- (ד) ירידה במחיר המוצר – ירידה בהוצאות הצרכנים – ירידה בהכנסות היצרנים.

גמישות יחידתית: ($\eta = 1$)

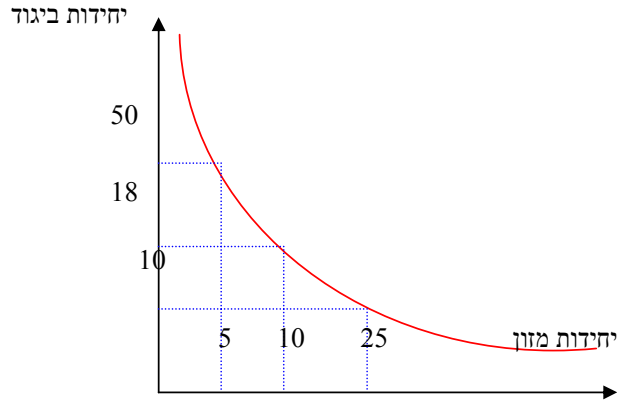
- (ה) עליה במחיר המוצר – אין שינוי בהוצאות הצרכנים – אין שינוי בהכנסות היצרנים.
- (ו) ירידה במחיר המוצר – אין שינוי בהוצאות הצרכנים – אין שינוי בהכנסות היצרנים.

קביעת הרכב הצריכה

התיאוריה הכלכלית מניחה שמבין כל הרכבי הצריכה האפשריים יבחר הצרכן בהרכב העומד במקום הגבוה ביותר בסולם ההעדפות שלו.
קביעת הרכב הצריכה נקבע בארבעה שלבים :

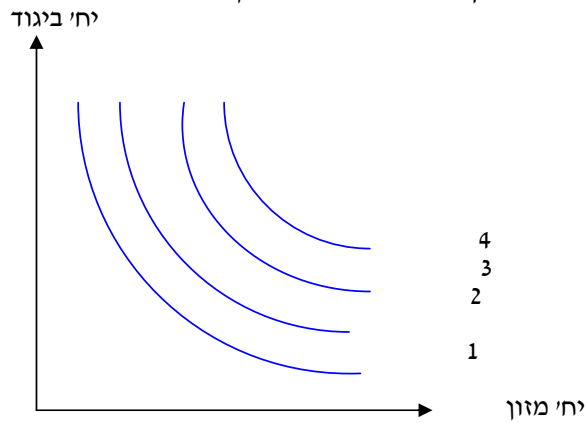
1. ידיעת עקומת האדישות :

מציגה סל מצרכים שונים הרצויים לצרכן במידה שווה. הצרכן אדיש בין צריכת סל מוצרים a, b או c או כל נקודה אחרת על עקומת האדישות.

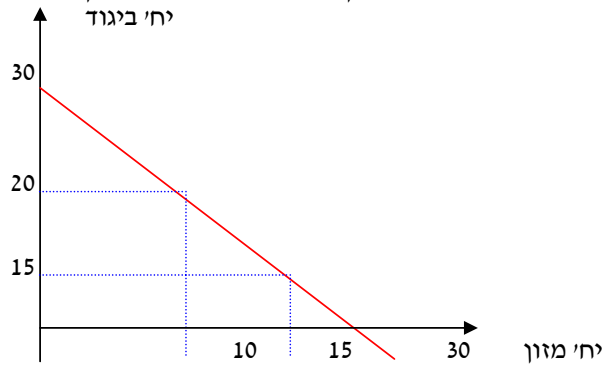
2. ידיעת מפת האדישות :

במערכת צירים של שני מוצרים (לדוגמא : יח' ביגוד ויח' מזון) אפשר להעביר מס' אינסופי של עקומות אדישות. מערכת זו של עקומות אדישות נקראת מפת האדישות.
בכל שעקומת האדישות גבוהה יותר כך היא עדיפה יותר לצרכן.

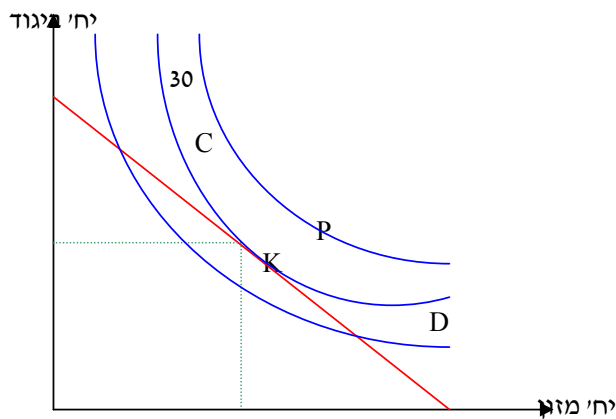
3. ידיעת מגבלות התקציב:

הכמות שהצרכן יכול לרכוש אינה נקבעת עפ"י העדפותיו בלבד. אלא תלויה במידה רבה באפשרויות התקציביות העומדות בפניו. לדוגמא: אם יח' מזון עולה 1 ₪ ויח' ביגוד עולה 1 ₪ ולצרכן משכורת של 30 ₪ אזי עקומת התקציב שלו תהייה:

4. קביעת הרכב הצריכה:

הצרכן יקבע את הרכב צריכתו בנקודה שבה משיקה עקומת התקציב עם עקומת האדישות. (זו העקומה הגבוהה ביותר האפשרית)

הצרכן יבחר בנקודה p שבה מגבלת התקציב משיקה לעקומת האדישות. במצב זה נגיע לעקומת האדישות הכי גבוהה במסגרת מגבלת התקציב. הצרכן לא יבחר באף נקודה אחרת. אך בעקרון נקודה C או D שוות ערך מבחינתו ומבחינת תועלת הוא יוכל לצרוך כל אחת מהם. הצרכן יעדיף את נקודה K על פני הנקודות C ו D שבה ההוצאה הכספית היא נמוכה יותר.

5. מציאת שיפוע קו התקציב

שיפוע קו התקציב בין מוצר x ל y הוא: $-\frac{x_{\max}}{y_{\max}}$

שיפוע קו התקציב בין מוצר y ל x הוא: $-\frac{y_{\max}}{x_{\max}}$

תרגילים פרק ג'
התנהגות צרכן

- (1) משפחה מרוויחה 12,000 ש"ח ברוטו בחודש, ומשלמת 20% מס. המשפחה צורכת במשך החודש יחידות מזון ויחידות ביגוד. מחיר יחידת ביגוד הוא 120 ש"ח, ומחיר יחידת מזון 30 ש"ח. המשפחה תבזבז את כל כספה.
- (א) שרטט את מגבלת התקציב החודשית של המשפחה.
(ב) במשפחה 5 נפשות, וצריכת המזון היא 2 יחידות מזון לנפש ביום. מספר הימים בחודש הוא 30.
(ג) לפיכך חשב כמה יחידות ביגוד תוכל המשפחה לצרוך בחודש.
(ד) מהוא שיפוע קו התקציב בין מזון לביגוד.
(ה) מהוא שיפוע קו התקציב בין ביגוד למזון.
- (2) למשפחה יש משכורת חודשית בסך 1500 ₪ נטו. המשפחה מוציאה באופן קבוע 300 ₪ על מסים והחזר הלוואות. יתר הוצאותיה הנם למזון ולבגדים. אם מחיר יחידת מזון הוא 20 ₪ ליחידה ומחיר ביגוד הוא 120 ₪ ליחידה.
(א) כמה יחידות ביגוד תוכל המשפחה לרכוש אם התפריט החודשי הרגיל כולל 12 יחידות מזון.
(ב) כמה יחידות ביגוד תוכל המשפחה לרכוש אם כתוצאה ממשטר דיאטה תקטן כמות המזון הנרכשת ב-6 יחידות מזון? (בהתייחס לסעיף א).
(ג) מהו שיפוע "קו התקציב" בין מזון וביגוד?
- (3) משכורתה של משפחה 6000 ש"ח, משלמת מס הכנסה 10% והיא מבזבזת כל כספה על מזון וביגוד. מחיר יחידת ביגוד 200 ש"ח, מחיר יחידת סל מוצרי מזון 270 ש"ח.
(א) שרטט את עקומת מגבלת התקציב.
(ב) אם המשפחה בוחרת לקנות 10 סלי מוצרי מזון, כמה יחידות ביגוד תוכל לרכוש.
(ג) מהו שיפוע קו התקציב בין מזון לביגוד.
(ד) מהו שיפוע קו התקציב בין ביגוד למזון.
- (4) רשום נכון/לא נכון
כשגמישות עקומת הביקוש של מוצר שווה ל-1 משמעות הדבר שבכל נקודה ונקודה על עקומת הביקוש של מוצר זה הוצאת הצרכנים זהה.
- (5) גמישות הביקוש לחלב היא 2. עליה של 2% במחיר החלב, בכמה אחוזים תקטן הכמות המבוקשת?